

УДК 330.3:336:338.4

Фінансовий стан вітчизняних суб'єктів господарювання у сучасних умовах та основні напрями підвищення його ефективності

Бреус С.В.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри бізнес-економіки
Київського національного університету технологій та дизайну

Осетрова Ю.Г.

магістр
Київського національного університету технологій та дизайну

У статті розглянуті основні зовнішні та внутрішні чинники, що впливають на погіршення фінансового стану вітчизняних суб'єктів господарювання. Розглянуто категорію «фінансовий стан підприємства». Здійснено аналіз фінансових результатів діяльності підприємств та сформовані основні напрями підвищення ефективності фінансового стану вітчизняних суб'єктів господарювання.

Ключові слова: фінансовий стан підприємства, чистий прибуток (збиток), фінансовий результат, чинники зовнішнього середовища, чинники внутрішнього середовища.

Бреус С.В., Осетрова Ю.Г. ФИНАНСОВОЕ СОСТОЯНИЕ ОТЕЧЕСТВЕННЫХ СУБЪЕКТОВ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ И ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ПОВЫШЕНИЯ ЕГО ЭФФЕКТИВНОСТИ

В статье рассмотрены основные внешние и внутренние факторы, влияющие на ухудшение финансового состояния отечественных субъектов хозяйствования. Рассмотрено категорию «финансовое состояние предприятия». Осуществлен анализ финансовых результатов деятельности предприятий и сформированы основные направления повышения эффективности финансового состояния отечественных субъектов хозяйствования.

Ключевые слова: финансовое состояние предприятия, чистая прибыль (убыток), финансовый результат, факторы внешней среды, факторы внутренней среды.

Breus S.V., Osetrova Y.H. THE FINANCIAL CONDITION OF DOMESTIC BUSINESS ENTITIES IN MODERN CONDITIONS AND THE MAIN DIRECTIONS OF IMPROVING ITS EFFICIENCY

The article is considered main external and internal factors, which influencing the deterioration of the financial state of domestic business entities. Considered the category «financial state of the enterprise». Conducted the analysis of financial results of enterprises activity and formed the main directions of improving the efficiency of the financial condition of local entities.

Keywords: financial condition, net profit (loss), financial result, environmental factors, factors of internal environment.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У сучасних умовах вітчизняні підприємства функціонують в умовах ризику та невизначеності, відсутності впевненості у тому, що фактичні фінансові результати будуть відповідати плановим. На такий стан справ впливає низка чинників, як зовнішніх, так і внутрішніх. До зовнішніх варто віднести значну девальвацію гривні; високий рівень безробіття, зокрема прихованого та молодіжного; анексію Криму та воєнні дії на сході України; недостатній рівень досконалості податкової системи; високий рівень тіньової економіки; погіршення інвестиційного клімату та зростання інвестиційного ризику; високий рівень соціальної напруженості в суспільстві

тощо. До внутрішніх належать неспроможність керівництва підприємств передбачити погіршення фінансового стану підприємств та розробити адекватні заходи для уникнення їх у майбутньому та недопущення банкрутства; зниження обсягів виробництва та реалізації продукції через неефективну фінансово-економічну діяльність підприємств, зокрема недосконалу їх виробничу та маркетингову політику; недосконалу кредитну політику підприємства, що приводить до зростання кредиторської заборгованості; суттєва дебіторська заборгованість, що приводить до зменшення можливостей підприємства здійснювати виробництво і реалізацію продукції; слабка адаптованість менеджерів до жорстких реалій

формування ринку, що приводить до вибору неефективної фінансової, цінової й інвестиційної політики.

У результаті негативна дія внутрішніх чинників сприяє виникненню розбалансованості економічного механізму відтворення капіталу підприємств, погіршенню їх фінансового стану, збільшує ризик настання банкрутства та знижує рівень економічної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У науковій літературі досить широко розкрита сутність категорії «фінансовий стан підприємства» [1; 3-6], розглянуті методи, які використовуються у процесі здійснення аналізу фінансового стану підприємства [7-9] та окреслені основні напрями підвищення його ефективності в сучасних умовах [1; 11; 12].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на наявність значних теоретико-практичних здобутків науковців, у сучасній науковій літературі відсутнє єдине визначення поняття «фінансовий стан підприємства», основна увага зосереджена на його окремих елементах, а також відсутні загальноприйняті методичні підходи до оцінки фінансового стану підприємства. Зазначене потребує комплексного розгляду цієї категорії, визначення основних напрямів підвищення ефективності фінансового стану вітчизняних суб'єктів господарювання та розроблення на їх основі комплексу заходів, що можуть бути реалізовані як на рівні держави, так і на рівні окремих суб'єктів господарювання.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у комплексному розгляді категорії «фінансовий стан підприємства» та визначенні основних напрямів підвищення ефективності фінансового стану суб'єктів господарювання в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загалом під час визначення категорії «фінансовий стан підприємства» основна увага науковців приділяється оцінці таких його елементів, як платоспроможність, фінансова стійкість та ділова активність, що визначається, зокрема, ефективністю оборотних коштів, прибутковістю підприємства, потенціалом формування та повнотою використання фінансових ресурсів, збалансуванням грошових потоків і рівнем фінансового ризику [1]. Згідно з Методикою Фонду державного майна України «фінансовий стан підприємства – сукупність показників, що відображають наявність, розміщення і використання ресурсів підприємства, реальні та потенційні фінансові можливості підприємства» [2, ст. 1].

А фінансовий аналіз діяльності підприємства відповідно до цієї Методики [2, ст. 1] – це «комплексне вивчення фінансового стану підприємства з метою оцінки досягнутих фінансових результатів, що проводиться за допомогою методів фінансового аналізу за даними фінансової звітності підприємства».

З огляду на офіційне визначення поняття «фінансовий стан» та наявні в науковій літературі тлумачення цього поняття [3-5] варто зазначити, що більш комплексно це поняття розкривається М.Я. Коробовим [6], який зазначає, що «фінансовий стан підприємства характеризується забезпеченістю фінансовими ресурсами, необхідними для нормальної виробничої, комерційної та інших видів діяльності, доцільністю та ефективністю їх розміщення і використання у фінансових відносинах з іншими суб'єктами господарської діяльності, платоспроможністю і фінансовою стійкістю».

Основними методами, які використовуються у процесі здійснення аналізу фінансового стану підприємства, а також головними складниками фінансового аналізу діяльності підприємства є горизонтальний аналіз, вертикальний аналіз, порівняльний аналіз, аналіз фінансових коефіцієнтів та факторний аналіз. Аналіз при цьому проводиться як за абсолютними, так і за відносними показниками [7-9].

Загалом категорія «фінансовий стан підприємства» є комплексним поняттям і включає в себе інструменти його оцінки в поточний момент часу та дає змогу зробити прогноз на перспективу на основі відібраних методів.

Одним із найважливіших завдань сучасних суб'єктів господарювання є пошук та визначення основних напрямів покращення їх фінансового стану. Проте в сучасних умовах розвиток економіки України характеризується нестабільними тенденціями до зростання, що наряду з негативним впливом чинників як зовнішнього, так і внутрішнього середовища приводить до погіршення фінансового стану підприємств та їх фінансових результатів загалом. Так, проведений аналіз фінансових результатів діяльності вітчизняних підприємств за даними Держстату України протягом 2010-2015 років [10] (таблиця 1) свідчить про суттєве погіршення фінансових результатів вітчизняних підприємств за видами економічної діяльності як загалом, так і у промисловості зокрема.

Так, протягом 2010-2012 років всього та у промисловості зокрема підприємства отримували чистий прибуток, який щороку неухильно знижувався і становив у 2010 році всього 13 906,1 млн грн

(11 594,7 млн грн. – у промисловості), 67 797,9 млн грн. (31 961,6 млн грн.) – у 2011 році та 35 067,3 млн грн. (2592,4 млн грн.) – у 2012 році відповідно.

Починаючи з 2013 року діяльність підприємств стала збитковою. Так, збиток становив всього 22 839,7 млн грн. (-4181,1 млн грн. у промисловості), суттєво зріс у 2014 році і становив 590 066,9 млн грн. всього і 178 730,9 млн грн. у промисловості. У 2015 році спостерігалось деяке його зменшення порівняно з 2014 роком, і збиток становив всього 373 516,0 млн грн. (-188 267,9 млн грн. у промисловості відповідно). Натомість протягом 2010-2015 років зросла частка підприємств, які одержали прибутки, у загальній кількості підприємств: всього

з 57,3% у 2010 році до 73,3% у 2015 році (у промисловості – з 57,0% до 72,6%), що на фоні погіршення фінансового результату (чистого прибутку – збитку) можна вважати позитивною тенденцією. Також позитивним варто вважати те, що зменшилася частка підприємств, які одержали збиток, протягом 2010-2015 років: всього з 42,7% у 2010 році до 26,7% у 2015 році (у промисловості – з 43,0% до 27,4%).

Визначення основних напрямів покращення фінансового стану підприємств на основі використання обґрунтованих методів його аналізу дає можливість визначити орієнтири підприємств як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі та розробити адекватні в сучасних умовах заходи.

Таблиця 1

Чистий прибуток (збиток) підприємств за видами економічної діяльності у 2010-2015 роках

млн грн.	Чистий прибуток (збиток)	Підприємства, які одержали прибуток		Підприємства, які одержали збиток	
		у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат	у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат
2010 рік					
Усього¹ (КВЕД 2010)	13 906,1	57,3	155 197,6	42,7	141 291,5
промисловість	11 594,7	57,0	50 070,6	43,0	38 475,9
2011 рік					
Усього² (КВЕД 2010)	67 797,9	63,5	208896,3	36,5	141098,4
промисловість	31 961,6	60,8	82 204,1	39,2	50 242,5
2012 рік					
Усього³	35 067,3	63,0	210 607,6	37,0	175 540,3
промисловість	2592,4	60,7	67 565,4	39,3	64 973,0
2013 рік					
Усього⁴	-22 839,7	65,0	179 259,6	35,0	202 099,3
промисловість	-4181,1	62,3	64 470,8	37,7	68 651,9
2014 рік					
Усього^{5, 6}	-590 066,9	65,5	202 704,5	34,5	792 771,4
промисловість	-178 730,9	62,4	59 910,7	37,6	238 641,6
2015 рік					
Усього⁷	-373 516,0	73,3	352 980,4	26,7	726 496,4
промисловість	-188 267,9	72,6	75 334,3	27,4	263 602,2

¹ Дані наведено без урахування результатів діяльності банків і бюджетних установ. Дані уточнено.

² Дані наведено без урахування результатів діяльності банків і бюджетних установ. Дані уточнено.

³ Дані наведено без урахування результатів діяльності банків і бюджетних установ. Дані уточнено з урахуванням зміни підприємствами їх основного виду економічної діяльності.

⁴ Дані наведено без урахування результатів діяльності банків і бюджетних установ. Дані уточнено з урахуванням зміни підприємствами їх основного виду економічної діяльності.

⁵ Без урахування результатів діяльності банків, бюджетних установ тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

⁶ Дані уточнено з урахуванням зміни підприємствами їх основного виду економічної діяльності.

⁷ Без урахування результатів діяльності банків тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

З огляду на зазначене до основних напрямів покращення фінансового стану підприємств у сучасних умовах варто віднести ті, на основі яких можна розробити комплекс заходів, що можуть бути реалізовані на рівні як держави, так і окремих суб'єктів господарювання, такі як:

- покращення соціально-економічної ситуації в країні, зокрема, з урахуванням монетарної політики держави, впровадження активних заходів регулювання зайнятості, податкової політики, що сприятиме зниженню рівня тіньової економіки;

- покращення інвестиційного клімату та зменшення інвестиційного ризику;

- зменшення рівня соціальної напруженості;

- нормалізація і приведення до міжнародних норм фінансового та податкового законодавства;

- адаптація закордонних методик аналізу фінансового стану, що дають можливість оцінити сучасний стан вітчизняних підприємств, та уніфікація наявних, що використовуються у вітчизняній практиці для підвищення достовірності його оцінки;

- збільшення коштів на розрахунковому рахунку підприємства, зокрема за рахунок ліквідації основних засобів, які не використовуються, або здачі їх в оренду [1; 11];

- посилення ролі держави у процесі забезпечення її економічної безпеки, зокрема, з огляду на євростратегічні пріоритети України, у результаті розроблення комплексу заходів протидії «тінізації» економіки як чинника, що справляє негативний вплив на економічну безпеку держави та являє собою одну

із загроз національній безпеці в економічній сфері [12];

- активізація інноваційної діяльності підприємств, що сприятиме зниженню собівартості продукції, раціональному використанню ресурсів різних видів, ефективному управлінню витратами, дебіторською та кредиторською заборгованістю;

- зменшення банківських ставок за кредитами для кредитування промисловості з урахуванням її пріоритетності для забезпечення економічного зростання країни (для машинобудівного комплексу, будівельно-індустріального комплексу, легкої та харчової промисловості) та здешевлення послуг банківських установ;

- підвищення рівня розвитку економіки за рахунок мобілізації фінансових ресурсів держави в розвиток пріоритетних секторів промисловості, зокрема виробничої діяльності тих підприємств, які спроможні здійснювати випуск продукції, що належить до 6-го та 7-го технологічних укладів. Важлива роль у цьому контексті належить машинобудівному комплексу України, інтенсивний розвиток якого може сприяти забезпеченню економічного зростання держави [12].

Висновки з цього дослідження. Загалом розроблення заходів покращення фінансового стану на основі запропонованих напрямів сприятиме збільшенню обсягів виробництва та реалізації продукції, підвищить рівень адаптованості менеджерів до реалій ринку, сприятиме зниженню ймовірності банкрутства і підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних підприємств та у перспективі сприятиме забезпеченню економічної безпеки держави і національної безпеки загалом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Корнева Н.О. Шляхи покращення фінансового стану підприємств / Н.О. Корнева, І.О. Шаповалова // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського. Серія: Економічні науки. – 2013. – Вип. 5.1. – С. 55-60 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvmduce_2013_5
2. Про затвердження Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації: Наказ Міністерства фінансів України та Фонду державного майна України від 26.01.2001 № 49/121 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0121-01>
3. Грачова Р. Як визначити реальний фінансово-майновий стан свого підприємства / Грачова Р. // Дебет-Кредит. – 2000. – № 34. – С. 18-27.
4. Попович П.Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання: Підруч. для ВНЗ. Рекомендовано МОНУ / Попович П.Я. – Тернопіль, 2001. – 456 с.
5. Стеців І.І. Проблеми формування інформації щодо фінансового стану підприємства / Стеців І.І., Пігура І.С. // Науковий вісник. – 2006. – № 16 – С. 167-170.
6. Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз підприємств. – К., 2000. – 378 с.
7. Про затвердження Методики аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств державного сектору економіки: Наказ Міністерства фінансів України від 14.02.2006 № 170 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0332-06>

8. Давиденко Н.М. Методологічне забезпечення проведення аналізу фінансового стану підприємств / Н.М. Давиденко // Вісник ЖДТУ. Економічні науки. – 2003. – № 4(26). – С. 92-98.
9. Івахненко В.М. Економічний аналіз: [навч-метод. посібн. для самост. вивч. дисц.] / В.М. Івахненко, М.І. Горбатюк, В.С. Львовчкін. – К.: КНЕУ, 2006. – 176 с.
10. Чистий прибуток (збиток) підприємств за видами економічної діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
11. Бреус С.В. Оцінка фінансового стану підприємства та основні напрями його покращення / С.В. Бреус, В.С. Шматуха // International Scientific Journal, 2016. Випуск 12. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.inter-nauka.com/issues/2016/12/1871>
12. Бреус С.В. Економічна безпека держави та заходи протидії «тінізації» економіки / М.П. Денисенко, С.В. Бреус // Вісник Черкаського університету. Серія «Економічні науки». – 2014. – № 37(330). – С. 55-60.